

U hebt mij gevraagd een lezing te geven over de stand van het milieu anno 2010. Dat doe ik met plezier.

Regeer en gedoogakkoord nieuw kabinet ligt er.

Somberheid overheerst bij mij. Natuurlijk vanwege de inhoud van het akkoord en vanwege de milieuparagrafen, maar vooral om de sfeer en de stijl die dit nieuwe kabinet uitdraagt. Hard, eendimensionaal, materialistisch, scheidend in plaats van bindend.

Uiteraard weinig aandacht voor milieu. Toch nog enkele paragrafen.

Geen aandacht of stimulering meer voor energie efficiency,

Max.snelheid tot 130 km

Groen beleggen afgeschaft,

Eerst kernenergie en dan CO2 opslag,

Bezuinigingen op stads en streekvervoer (20%)

EHS vrijwel zonder middelen.

En toch even los komen van de dag van vandaag. Dit kabinet gaat ook weer voorbij.

Energie stoppen in onze eigen visie hoe het dan wel zou moeten. En

Proberen lering te trekken uit de succes en faalfactoren uit het verleden.

Ik zal daarbij beginnen met een kort overzicht van de milieu geschiedenis;

- met de "wake up call" van Rachel Carson;
- de eerste berekeningen van Dennis Meadows resulterend in de activiteiten van de Club van Rome;
- het Brundtland rapport, "Our common future", en het Nederlandse antwoord daarop in het eerste Nationaal Milieu Beleidsplan.

2. Dan de vraag waar staan we nu, na ongeveer 40 jaar milieubeleid.

3. Met daarop volgend een beschouwing welke richting we op zouden moeten gaan om het uitgangspunt van Brundtland alsnog waar te maken. Hoe moeten we dat bereiken, welke rollen en methoden mogen we van de diverse actoren verwachten

4. En tenslotte wat is mijn toekomstvisie in het licht van de huidige nationale en internationale duurzaamheidontwikkelingen.

1.

Rachel Carson, een Amerikaanse biologe was de eerste persoon die groot alarm sloeg bij het overvloedig gebruik van pesticiden na de tweede wereldoorlog. U weet nog wel de tijd dat we volop DDT en andere bestrijdingsmiddelen gebruikten.

Ze werd wereldberoemd met haar boek Silent Spring. Mogelijkerwijze het eerste boek waarin de milieuproblematiek een centrale plaats inneemt. De titel is een verwijzing naar de lente van het apocalyptisch jaar dat de vogels niet meer zingen doordat zij als gevolg van het gebruik van bestrijdingsmiddelen zijn uitgeroeid.

Ondanks de tegenspraak en de kritiek als zijnde niet wetenschappelijk is door haar boek het onderzoek naar niet-giftige bestrijdingsmiddelen sterk gestimuleerd.

Rachel Carson stierf in 1964 na een lang gevecht tegen borstkanker. Haar waarschuwingen hebben groot effect gesorteerd. Niet alleen t.a.v. vermindering van bestrijdingsmiddelen, maar met name ook naar de ontwikkeling van biologische plaagbestrijding.

In 1972 bracht Dennis Meadows aan de Club van Rome het rapport uit: "De grenzen aan de groei". Samenvattend luidde de boodschap: "als de huidige groeitrends in de wereldbevolking, industrialisatie, vervuiling, voedselproductie en uitputting van de

natuurlijke hulpbronnen, onveranderd doorzetten, de grenzen aan de groei op deze planeet binnen de komende honderd jaar zullen worden bereikt”.

Er is tot op de dag van vandaag veel kritiek geweest op het rapport. Het zou geen rekening hebben gehouden met de technologische vooruitgang, met het gedrag van mensen dat zal veranderen als de grens aan de groei werkelijk in zicht is; kortom er was veel kritiek, maar ook het zette wetenschappers en met name die van de club van Rome wel aan het denken en aan het werk.

Professor Klaas van Egmond vergelijkt in zijn boek “Een kwestie van beschaving” de toenmalige opvattingen van Meadows met de ontwikkelingen zoals die zich sindsdien hebben voorgedaan.

Hij toont aan dat het in 1972 berekende basisscenario zeer goed bij de werkelijke trends aansluit.

De enorme economische welvaartsontwikkeling en technologische vooruitgang heeft het mogelijk gemaakt dat we in West Europa niet *echt* tegen de grenzen van de groei zijn aangelopen.

Door de ontwikkeling van de technologie, in het bijzonder de automatisering, kan er steeds efficiënter geproduceerd worden. Moderne transportmiddelen en communicatie hebben geleid tot een economische globalisering.

In vrijwel alle werelddelen is er sprake van verbetering van de leefomstandigheden van mensen. De kwaliteit van leven is in de afgelopen dertig jaar gestegen.

Om mensen aan het werk te houden, om ons welvaartspeil op dezelfde hoogte te houden, moet de productie steeds verder toenemen, wat neerkomt op de noodzaak van voortdurende economische groei.

Meadows voorspelt rond de 2010 de gevolgen van een “overshoot en collapse” te zullen zien. Met overshoot bedoelt hij dat we ons doel voorbijschieten, over een grens gaan: teveel productie, teveel energiegebruik, teveel visvangst. Deze overshoot zal, in zijn opvatting leiden tot een collapse, tot een ineenstorting van het maatschappelijk systeem.

Het lijkt erop dat de voorspellingen van Meadows op een *ietwat andere wijze* wel bewaarheid worden. Er is sprake van overbeving met als gevolg uitstervende soort; er is sprake van een enorme afname van de biodiversiteit door de kap van regenwouden, er is sprake van overmatig watergebruik als gevolg van de intensieve land-en veeteelt. Het lijkt een wetmatigheid: waar sprake is van economische vooruitgang, gaat zo ongeveer de helft van de natuur verloren. Of dit leidt tot de ineenstorting van ons maatschappelijk systeem valt nog te bezien, het leidt in ieder geval wel tot een afname van de kwaliteit van onze leefomgeving en paradoxaal genoeg, ondanks de materiële vooruitgang ook van de kwaliteit van leven.

Na een aantal jaren van relatieve stilte rond het onderwerp milieu geeft de VN in 1987 opdracht aan een commissie onder voorzitterschap van de Noorse premier Gro Harlem Brundtland het onderwerp milieu in zijn maatschappelijke context van internationale ontwikkelingen te onderzoeken.

De commissie Brundtland legt een duidelijke verbinding tussen economische groei, milieuvraagstukken en armoede- en ontwikkelingsproblematiek. Het rapport stelt dat armoede een belemmering vormt voor duurzaam gebruik van de natuurlijke omgeving. Integratie van natuurbehoud en economische ontwikkeling is nodig is voor duurzame ontwikkeling. (Mahatma Gandhi zei al: “The rich out of greed and the poor out of need have plundered the earth’s assets” met dank aan Paul Steverink).

De beroemde definitie van Brundtland: **Duurzame ontwikkeling** is *ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen*, heeft het milieubeleid gevat in een totaal concept van duurzaamheid. Dat heeft dit onderwerp een enorme nieuwe drive gegeven.

Het gaat er om de natuur zodanig te beheren dat de natuurlijke structuren en processen niet principieel werden aangetast. Concreet: aan visgronden en bossen mag niet méér vis of hout worden onttrokken dan er door natuurlijke aanwas vanzelf weer bij zou komen. Het respecteren van deze ‘gebruiksruimte’ betekent dat ook toekomstige generaties er gebruik van kunnen blijven maken.

Dit rapport heeft een enorme doorbraak betekent, omdat nu de milieuproblematiek niet in een geïsoleerd kader werd geplaatst, maar gezien wordt als een onderdeel van een algemene en mondiale samenlevingsproblemen.

Duurzaamheid en duurzame ontwikkeling zijn de afgelopen twintig jaar gevestigde begrippen geworden. Voor allerhande activiteiten en producten zijn duurzame varianten ontstaan. Dit varieert van de aankoop van ecologisch verantwoord voedsel, duurzaam hout (FSC) en fair trade-koffie met Max Havelaar-keurmerk, tot duurzaam bouwen en klussen, en van duurzaam beleggen en duurzaam bankieren tot duurzame energie. Er wordt tegenwoordig zelfs een duurzaam nationaal inkomen gemeten en ook het duurzaam ondernemen, compleet met duurzaamheidsverslagen, neemt een hoge vlucht.

Bij duurzame ontwikkeling is dus sprake van een ideaal evenwicht tussen ecologische, economische en sociale belangen. Alleen ontwikkelingen die op technologisch, economisch, ecologisch, politiek of sociaal vlak bijdragen aan een gezonde aarde met welvarende bewoners en goed functionerende ecosystemen zijn duurzaam.

Het Brundtland rapport leidt in 1992 tot het Biodiversiteitsverdrag van Rio de Janeiro.

De lidstaten spreken op deze VN-conferentie af om nieuw beleid te ontwikkelen voor milieu en ontwikkeling. Het nieuwe ontwikkelingspatroon dat voor alle landen is vastgesteld, heet duurzame ontwikkeling. *Tijdens latere conferenties is ook vastgesteld dat het niet vanzelfsprekend is dat de huidige welvaart in Westerse landen tot in lengte van dagen op hetzelfde hoge peil kan worden gehouden.* Ik beschouw deze laatste uitspraken aan lippendienst aan de ontwikkelings landen.

We dienen al onze hulpbronnen efficiënter te gaan gebruiken en zuiniger om te springen met energie en biodiversiteit. Daarnaast moeten we investeren in kennis en onderwijs, zodat er technologieën ontstaan waarmee latere generaties met minimale inzet van schaarse grondstoffen en fossiele energie een aanvaardbaar welvaartsniveau voor zichzelf kunnen creëren..

Nederland legt in reactie op de internationale afspraken voor het milieu en duurzaamheid haar beleid vast in de verschillende milieubeleidsplannen, de eerste onder de titel “Zorgen voor morgen”, (grote rol van Lubbers)

2. Waar staan we nu?

Ik presenteer u geen moedeloos makend verhaal. Daarvoor is er teveel ten goede gekeerd. We leven hier in Europa in de beste tijd die er ooit geweest is. Dank zij een jarenlang volgehouden milieubeleid, is er nauwelijks meer sprake van zure regen, is de kwaliteit van de oppervlakte wateren enorm vooruitgegaan, is de uitstoot van schadelijke stoffen als zwaveldioxide en fluor sterk afgenomen, maar hebben we helaas nog weinig voortgang kunnen boeken met de uitstoot van fijn stof. Al deze

maatregelen zijn onderdeel van het Europees milieubeleid en zijn nu na de uitbreiding van Europa ook van kracht voor de Oost-Europese nieuwe lidstaten.

Het gezamenlijke Europese milieubeleid is van een niet te overschatten betekenis voor dit deel van de wereld.

Ontwikkelt Nederland zich nu wel of niet in een duurzame richting?

Bij het doorlezen van de jaarlijkse monitor over de bereikte resultaten van de milieudoelstellingen word je bevangen door zowel hoop als vrees. Hoop omdat er veel bereikt is en de emissies van broeikasgassen met 5 tot 10% en van luchtverontreinigende stoffen met 5 tot 35% dalen. Dat is een gevolg van de economische recessie maar ook van het ingezette Kyoto beleid.

Overheidsbeleid werkt! Maar een vruchtbaar overheidsbeleid kan alleen tot stand komen door politieke wil. Het moet door de burgers gedragen worden.

Het is een cynisch gegeven dat door rampen het milieubeleid door de overheid altijd een geweldige stap vooruit geholpen wordt. Het dioxineschandaal in de Italiaanse stad Seveso, leverde ons strenge internationale dioxine wetgeving op; na de Tsjernobylramp was het uit met de lichtvaardige manier waarop over de oprichting van kernenergie gesproken werd; aan de enorme vervuiling van ons oppervlaktewater kwam een eind toen in Rotterdam de volksgezondheid in gevaar kwam. Zo zijn er vele voorbeelden.

De olieramp in de wateren in Golf van Mexico is nog maar net bezworen of we worden weer geconfronteerd met een ongekende milieuramp in Hongarije. Daar zal absoluut nieuwe regelgeving uit voortvloeien. Mijn zorg zit vooral bij de rampen in afgelegen gebieden in ontwikkelingslanden. Wat wordt er nu gedaan met de continue modderstroom op Oost Java, de plastic soup in de Atlantische oceaan, met de voortgaande kap van regenwouden in gebieden waar we weinig zicht op hebben?

Daarbij zijn nu de grootste 'zorgen voor morgen' de klimaatverandering, het verlies van biodiversiteit en het op raken van grondstoffen/energie en de voedselzekerheid. Vooral de problemen op het vlak van klimaatverandering en biodiversiteit zijn ingrijpend, omdat voor oplossingen een internationale aanpak nodig is. Dat lukt nog lang niet. Maar het moet wel.

Voor de voedselzekerheid in de wereld is een verhoging van de landbouwproductiviteit nodig. Het genetisch manipuleren, hoewel omstrede kan hiervoor een oplossing zijn. Daar zijn, zoals in India al spectaculaire winsten mee geboekt. India werd tot enkele decennia geleden ernstig bedreigd door hongersnoden. Dank zij de introductie van gemanipuleerde rijst ontstond er een rijstplant met een spectaculaire grotere opbrengst. Sindsdien is India rijstexporteur!

Verhoging van de landbouwproductiviteit, dus meer opbrengst per hectare, is gunstig voor het armoede- en voedselvraagstuk én voor de biodiversiteit. Het uitbreiden van landbouwgronden in de tropen leidt namelijk altijd tot verlies van leefgebied voor wilde dieren en -planten.

Een paradoxaal gegeven is dat dank zij de intensivering van het gebruik van onze landbouwgronden Nederland samen met de VS en Frankrijk tot de grootste exporteur van landbouwproducten ter wereld behoort.. Economisch is dat voor Nederland een uiterst belangrijk gegeven; de schaduwkant is ten eerste de intensivering van de veehouderij, waar we steeds vaker met de neus op de feiten gedrukt worden als er weer massaal een dierengezondheidsprobleem ontstaat.

Zal de "overshoot" van Dennis Meadows ook hier uiteindelijk tot een collapse leiden?

Onze vleesconsumptie moet omlaag, want daardoor hoeft er minder natuur te worden opgeofferd aan het houden van vee. In Nederland worden we daarbij geholpen door het inzicht dat veel vlees eten kan leiden tot gezondheidsproblemen. Maar wereldwijd is er juist sprake van een omgekeerde trend: vooral in landen die zich aan het ontwikkelen zijn wordt, nu ze zich die luxe kunnen permitteren, steeds meer vlees gegeten.

Nederland gebruikt verhoudingsgewijs veel grondstoffen zoals soja, hout, olie uit andere landen. Dit zijn voornamelijk uit lage inkomenslanden in Afrika, Zuid-Azië en Latijns-Amerika. Daarmee heeft Nederland zoals we dat noemen een grote ecologische voetafdruk. Het aandeel van natuurlijke hulpbronnen uit invoer per persoon behoort in Nederland tot de hoogste in Europa. Na bewerking tot eindproduct wordt die invoer overigens voor een groot deel weer uitgevoerd naar andere landen.

Ook dit is een ingewikkeld probleem vol paradoxale kanten. Nederland draagt enerzijds met deze invoer bij aan de economische ontwikkeling in de landen van waaruit wordt ingevoerd, anderzijds draagt de invoer bij aan verlies aan natuur elders, en wordt klimaatverandering er door bevorderd.

Het is duidelijk. Dergelijke mondiale duurzaamheidsproblemen met een zo belangrijke economische component, moeten ook in mondiaal verband aangepakt worden.

Maar tot nu toe is de Wereld Handels Organisatie er nog niet in geslaagd een eerste vorm van overeenstemming op dit gebied te bewerkstelligen. Toch zijn in het verleden goede resultaten met internationale afspraken geboekt. Denk maar aan het Montreal verdrag waarbij het gebruik van fluor aan banden gelegd en zelfs totaal verboden werd.

Maar hoe groter de economische impact van dergelijke verdragen is, hoe moeilijker het is tot daadwerkelijke afspraken te komen. De VS onder leiding van George W. Bush weigerde om het –voor de bestrijding van het broeikaseffect- zo belangrijke Kyoto-protocol te ratificeren, uit angst voor een terugval van de Amerikaanse economie. Helaas zit er in het vervolg van het Kyoto protocol ook nu nog niet veel schot en dat is ook weer niet in het minst te danken aan het Amerikaanse congres waar geen meerderheid bestaat voor een daadkrachtige aanpak van bijvoorbeeld het klimaatprobleem.

Concluderend: er zijn op het milieugebied in de afgelopen jaren zeker successen geboekt, maar met de echte mondiale duurzaamheidsproblemen, klimaatverandering, aantasting biodiversiteit, energievoorziening, mondiaal tekort aan drinkwater en proteïne rijk voedsel, is nog geen wezenlijke vooruitgang geboekt.

Al deze problemen zijn stuk voor stuk potentiële bronnen voor internationale conflicten en oorlogen. Gebrek aan schoon water in de Palestijnse gebieden en de Soedan is daar nu al voorbeeld van.

3.

Om de mondiale problemen van ruimtegebruik, grondstoffen en energie te verkleinen zijn er in theorie drie mogelijkheden:

- A. Consuminderen
- B. Ontwikkeling van duurzamer productiemethoden, technologische vernieuwing;
- C. Afname van de bevolkingsomvang
- D. Streng overheidsbeleid

A. Ik heb in dit rijtje Consuminderen als eerste genoemd, maar dat is bepaald niet de gemakkelijkste. Juist door onze toegenomen welvaart zie je de behoefte aan meer, beter, en verder stijgen. Ook weer een cynisch gegeven is dat we een onze CO₂ doelstellingen zullen halen, omdat onze economischer groei stagneert.

Welvaart heeft dus absoluut zijn schaduwkanten.

Als we een verdere vermindering van Co₂ uitstoot willen halen, dan zullen we een derde van onze bezuiniging moeten halen met energiebesparing. Daar zit dus een deel van dat consuminderen in. Dat geldt zowel voor de individuele burger, bedrijven als de overheid. (daar wordt volgens dit regeerakkoord geen beleid op gevoerd)

Een derde zal moeten komen uit duurzame energiebronnen, zon, wind, biobrandstof en zelfs kernenergie wordt daarbij gerekend;

een derde moet komen uit Co₂ opslag. Stuk voor stuk uiterst moeilijk haalbare doelstellingen. (Wonderlijke uitspraak: eerst kernenergie regelen en dan de CO₂ opslag. Heeft niets met elkaar te maken)

Terug naar het consuminderen

De mogelijkheden daartoe worden sterk bepaald door wat je als persoon waardevol vindt. Dat bepaalt je gedragspatroon. De behoefte aan dynamiek en snelheid, reizen, andere culturen ontmoeten, materiele genoegens, zal altijd gepaard gaan met een hoog energiegebruik.

Waarden die in de eigen omgeving gevonden worden, culturele genoegens, bewust leef- en eetpatroon, consumptie niet gericht op materiele goederen, dematerialisering van dagelijkse leefgewoonten zal onherroepelijk leiden tot een energiesober en dus uitstootarm bestaan.

Technologische vernieuwing is, hoewel niet het enige antwoord wel een absolute must.. Daarbij scoort Nederland slecht op het gebied van schone technologie, zoals de toepassing van duurzame productieprocessen en producten. België, Duitsland, Frankrijk Spanje Slowakije, Brazilië, India en China steken volgens onderzoek van het WNF Nederland de loef af. We hebben dus nogal wat in te halen.

De meeste ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid van de afgelopen jaren leidde tot soms spectaculaire vermindering van energie en materiaal gebruik, maar ook van ruimtegebruik.

Een bedrijf als Hoogovens kan aanmerkelijk meer staal produceren op een veel kleiner terrein. Zo gaat dat voor vele industrieën. Maar ook hier weer het paradoxale; juiste door de ontwikkeling van energiezuinige lampen, branden onze lampen langer; met onze zuinig auto's zijn we aanmerkelijk meer gaan rijden. En wat ruimte betreft bouwen we aanmerkelijk minder woningen en meer verkeersinfrastructuur per vierkante ha. Er is dus maar weinig biodiversiteitswinst.

De groei van de wereldbevolking is hoe wrang het ook moge klinken een ernstig duurzaamheidsprobleem. Altijd heeft een onstuimige groei van de bevolking met armoede te maken. Kinderen zijn belangrijk voor de bestaanszekerheid voor de ouders. Druk vanuit de westerse wereld op een vermindering van de bevolkingsgroei is psychologisch en politiek gezien niet wijs. Daar waar de welvaart groeit, zal de bevolkingsgroei afnemen.

Het westen zal in alle opzichten het voorbeeld moeten geven hoe om te gaan met onze omgeving en onze wereld. Pas daarna kunnen we eisen stellen aan de ontwikkelingslanden.

De ontwikkelingslanden hebben gelijk als ze stellen dat de Westerse wereld zelf debet is aan de toename van broeikasgassen. Het riekt op zijn minst naar hypocrisie als

nota bene de VS, decennialang de grootste energiegebruiker per hoofd van de bevolking, stelt dat zij niet mee doen aan internationale klimaat verdragen als niet ook de ontwikkelingslanden meetkenen.

En dan hebben we het niet alleen over China en India, maar ook over armelanden als Mali en Gabon.

De andere kant van deze focus op de rol van de ontwikkelingslanden is dat het hen in een positie plaatst de rijke landen te chanteren door eerst geld te eisen voor technologische vernieuwing, waarna ze het internationale klimaatbeleid zouden willen onderschrijven.

Naar mijn mening hebben de rijke landen in Kopenhagen zich door deze houding het klimaatakkoord onmogelijk gemaakt. Het Westen had zelf het initiatief moeten houden door doelstellingen te formuleren die het westen zelf in de komende 10 jaar zou uitvoeren. In dat proces was de houding van de westerse wereld geloofwaardiger geworden en zou de kans groot zijn dat met name de zich in een hoog tempo ontwikkelende landen als China en Brazilië ook een modern milieubeleid zouden willen voeren,

Overheidsbeleid

Vanuit deze persoonlijke waardepatronen zal een mens naar de maatschappij om hem heen kijken. Zijn kijk op de rol van de overheid in deze zal zijn keuze in het democratisch proces beïnvloeden.

Tot mijn ontzetting hoor ik van tijd tot toch weer dat een duurzame wereld niet gerealiseerd kan worden binnen een democratisch systeem. Ik gruw van dat soort uitspraken. Inderdaad de meerderheid van de bevolking kan kiezen voor een overheidsbeleid dat haaks staat op die duurzame samenleving. Die werkelijkheid lijkt dat thans ook aan te kondigen.

Dat is ernstig en heel treurig. De oplossing kan echter nooit zijn de invoering van een soort totalitair systeem op ecologische grondslag. Dat is de duivel met Beëlzebub uitdrijven!

De filosoof Habermass stelde dat “ maatschappelijke samenhang alleen kan worden geponeerd in een communicatief proces, waarbij de publieke opinie zich zelf vorm geeft. Het is een gemeenschappelijk goed dat niet zonder meer is gegeven, maar slecht toegankelijk is in het gemeenschappelijk zoeken ernaar” Zonder voortdurende communicatie, discussie over de noodzaak tot duurzaamheid, zal er geen verandering in het overheidsdenken tot stand komen. Het ziet er naar uit dat er op dit gebied de komende jaren nog hard en intensief gecommuniceerd zal moeten worden. Wat dat betreft zou u nu al kunnen nadenken over de uit te nodigen politicus voor uw volgende bijeenkomst.

4. Mijn toekomstvisie.

Zoals ik al eerder betoogde zal een effectief duurzaamheidsbeleid ontwikkeld moeten worden door de overheid, maar dat kan alleen als het gedragen wordt door de burgers.

De rol van de burger is van groot belang, enerzijds vanwege zijn invloed op het democratisch systeem, maar anderzijds vanwege zijn eigen rol in dit vraagstuk. Duurzaamheidsproblemen kunnen nooit voor 100 % opgelost worden door de overheden als ze niet voor minstens 51% gesteund worden door die burgers.

Daarbij dragen de burgers ook een verantwoordelijkheid t.a.v. het eigen handelen. We kunnen niet meer verder op het pad van meer en sneller. De toekomst zal bepaald worden door begrippen als kwaliteit en duurzaam.

Sinds enkele jaren zijn ook in Nederland de begrippen People, Planet en Profit steeds meer ingeburgerd. Het is hoopgevend dat steeds meer bedrijven, thans een 1000 tal, de drie P's als integraal onderdeel van hun bedrijfsplannen opnemen. In een recent uitgevoerd onderzoek door MVO Nederland, blijkt dat bedrijven die in hun bedrijfsfilosofie uitgaan van maatschappelijk verantwoord ondernemen daadwerkelijk beter bedrijfsresultaten boeken dan andere soortgelijke bedrijven.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen loont. Dit gaat ook op voor de individuele burger.

Een verandering naar een duurzamer gedrag zal zowel in materiele als niet materiele zin, revenuen opleveren.

Maar in ons systeem van vrije economie is het uiterst moeilijk om als overheid sturend op te treden.

Aan datgene wat verdient wordt en wat direct of indirect ook weer werkgelegenheid oplevert wordt graag de vrije hand gegeven.

Als zacht alternatief wordt vaak gekozen voor milieuheffingen. Ook dit is vooral in meer rechtse kringen geen populair alternatief. Denk aan het gekrakeel rond de vliegtax.

Een belangrijke oorzaak tegen een gereguleerd duurzaamheidsbeleid ligt in het wantrouwen dat met name aan de rechterkant van het politiek spectrum bestaat t.o.v. de wetenschappelijke juistheid van met name de klimaatproblematiek. Elk bewijs dat niet voor 100% toetsbaar is, wordt gezien als een bewijs van het tegenovergestelde. Wat is er nu eigenlijk aan de hand?

Als ergens nog sprake zou moeten zijn van het zogenaamde voorzorgsprincipe dan is het wel met dit onderwerp. Het voorzorgsbeginsel is een uit het milieurecht afkomstig beginsel. Het beginsel houdt in dat de overheid niet hoeft te wachten met het nemen van milieubescherpende maatregelen totdat een onomstotelijk bewijs van schadelijke effecten is geleverd.

Het voorzorgsbeginsel legitimeert handelen van de overheid om bepaalde mogelijk schadelijke activiteiten te reguleren. In het Brundtland rapport (1987) en de Rio Declaration (1992) staat het zo "als er kans is op serieuze of onomkeerbare schade, dan mag het gebrek aan volledige wetenschappelijke zekerheid niet gebruikt worden als reden om maatregelen uit te stellen".

Deze stellingen zijn ook door de Nederlandse politiek onderschreven. Het heeft tot nu toe ook gefunctioneerd als legitimatie voor het klimaatbeleid.

Mevrouw Nepperus van de VVD heeft al een aantal keren gezegd, dat daar waar de wetenschappelijke bewijsvoering ontbreekt we nu maar met het klimaatbeleid moeten stoppen.

Je kunt je over dit soort uitspraken kwaad maken; effectiever is het om te trachten de politieke meningsverschillen te overbruggen. In alle grote partijen als CDA en VVD vinden we vooraanstaande leden die zich druk maken over de duurzaamheid van onze wereld. Denk aan Wijffels en Winsemius. In 1995 heeft de Tweede Kamer zelf het initiatief genomen voor een klimaatonderzoek. Dat leidde tot een grote steun in de Kamer voor het Kyoto-protocol.

Ik hou een warm pleidooi om een dergelijk initiatief wederom te nemen. De Politiek moet het roer in handen houden. Elke bewindspersoon heeft daarin een persoonlijke

opdracht. Duurzaamheid-beleid is niet de verantwoordelijkheid van één minister, maar is een integraal onderdeel van het gehele kabinetsbeleid. Alle ministers zouden daarop jaarlijks persoonlijk verantwoording moeten afleggen aan een commissie duurzaamheid van de Tweede Kamer.

De minister president niet uitgesloten.

De eindverantwoordelijkheid voor zowel nationaal als internationaal duurzaamheidsbeleid ligt in den Haag, maar stoelt op de steun van lokale en provinciale overheden en van de individuele burgers.

Het is een wederzijds proces tussen burgers en overheid, waarbij de overheid als taak heeft duidelijkheid te verschaffen over de ecologische stand van zaken; en waarbij de burgers vanuit hun verantwoordelijkheid van die overheid zullen moeten eisen een adequaat duurzaamheidsbeleid te formuleren.

Natuurlijk, er gebeurt al veel, maar zoals we al eerder uit de voortgangsrapportage van het Planbureau voor de Leefomgeving lizen, we hebben nog hele grote stappen te zetten.

Het gaat in het maatschappelijk debat met de burgers niet om onbereikbare verheven vergezichten en idealen. Ik pleit zeker niet voor een nieuwe ideologie, maar hou een ernstig pleidooi voor een levensstijl die rekening houdt met onze basale levensvoorwaarden. Evenwicht en balans op alle maatschappelijke en persoonlijke terreinen, dat zou de levensstijl moeten zijn die ons waarschijnlijk? wellicht? kan behoeden voor grote catastrofes. Dat geldt zowel voor de overheid als de burgers.

De Britse filosoof J.Gray is niet erg optimistisch over de mogelijkheden van de mens om zijn gedrag te veranderen. Het ontbreekt ons aan zelfkennis. “ Het is bizar dat we inmiddels over duizelingwekkende technieken beschikken, onder meer om naar het heelal te reizen, maar ondertussen nog steeds niet weten wie we zijn. In plaats van steeds meer geld te stoppen in nog snellere technische ontwikkelingen om de concurrentie bij te houden, zouden we kunnen investeren in ons zelf, in de “ wetenschap van de mens” in onderwijs, in kunst en cultuur en in werkelijke sociale verhoudingen.” Dit zijn overigens allemaal terreinen waar geen sprake is van belastende milieucomponent. Sterker nog het zijn mi., voorwaarden voor een werkelijk duurzame wereld.

Van der Klundert, secretaris van de Raad voor de Leefomgeving, is positiever over de menselijke mogelijkheden. Hij ziet duurzame ontwikkeling vooral als het eigentijdse, eigenwijze nageslacht van de utopie. Hij concludeert optimistisch dat “ gedeelde waarden van de mensheid voldoende garanties bieden voor mededogen en solidariteit als basis voor duurzame ontwikkeling” .

Ik denk dat we de filosofie van Gray nodig hebben om iets te bereiken van het optimisme van Klundert. Ik pleit in onze levensbeschouwing voor evenwicht, zowel in het dagelijks leven als in onze houding jegens de ander. Daarbij zullen we beestjes wel bij de naam moeten noemen.

Kop in het zand helpt niet. Er staat teveel op het spel om onze verantwoordelijkheid te ontlopen. Duurzaamheid heeft alles te maken met de schaarste aan grondstoffen en hulpbronnen waarmee welvaart wordt voortgebracht. Dat besef schept grote verantwoordelijkheden voor een ieder op zich en voor de maatschappij als totaliteit.

Duurzame ontwikkeling: een kwestie van evenwicht en van beschaving.

Margreeth de Boer

Zeijen, oktober 2010